

■ Niemiecka dokumentacja fotograficzna zbrodni katyńskiej

Autor: Stanisław Żerko (IZ)

W nocy z 12 na 13 kwietnia 1943 r. rozgłoszenie niemieckie poinformowały o odnalezieniu w Katyniu na Smoleńszczyźnie masowych grobów polskich oficerów, zamordowanych przez NKWD. Począwszy od 14 kwietnia wiadomości na ten temat wraz z komentarzami zaczęła zamieszczać prasa niemiecka oraz ukazująca się w Generalnym Gubernatorstwie tzw. prasa gadzinowa. Tego samego dnia władze niemieckie zwróciły się do Polskiego Czerwonego Krzyża o wysłanie do Katynia delegacji. Zarząd Główny PCK spełnił żądanie niemieckie. Wraz z delegatami PCK pierwszym samolotem udał się do Katynia także ks. kanonik Stanisław Jasiński, wystannik metropolity krakowskiego Adama Sapiehy. Na miejscu grupa oddelegowana przez PCK, nazwana Komisją Techniczną, przystąpiła do pierwszych ekshumacji.

Komisja Techniczna PCK przeprowadzała ekshumacje i badania zwłok, próbując dokonywać identyfikacji. Zbierano dokumenty, portfele, banknoty, listy, zdjęcia, pamiątki osobiste, ordery i odznaczenia, naramienniki. Ogółem ekshumowano 4243 zwłoki, a więc niemal wszystkie (szacuje się, że łącznie zgładzono w Katyniu ok. 4,4 tys. polskich jeńców). Komisja Techniczna pracowała do 7 czerwca, opuściła Katyń dwa dni później.

Niemiecka propaganda maksymalnie eksploatowała dokonaną przez NKWD zbrodnię. Ponieważ Międzynarodowy Czerwony Krzyż nie zgodził się na oddelegowanie do Katynia własnych przedstawicieli, Niemcy powołali własną międzynarodową komisję, w skład której wchodziłi specjaliści z zakresu medycyny sądowej z krajów sojusznicznych, podporządkowanych Rzeszy oraz z neutralnej Szwajcarii. Na miejsce kaźni zwożono również literatów i dziennikarzy (także z Polski). Do Katynia przywieziono także polskich i alianckich oficerów, przetrzymywanych w niemieckich obozach jenieckich.

Na potrzeby propagandy niemieccy korespondenci wykonali dużą liczbę zdjęć. Zbiór fotografii dokumentacyjnych z Katynia jest jedną z cenniejszych kolekcji, przechowywanych w Archiwum II Wojny Światowej Instytutu Zachodniego w Poznaniu.

Nie wiemy, w jakich okolicznościach zdjęcia te znalazły się w Instytucie Zachodnim. Można przypuszczać, że pracownicy Instytutu nie chcąc narażać osoby przekazującej zdjęcia na niebezpieczeństwo, nie sporządzili protokołu z odbioru i nie odnotowali nazwiska ofiarodawcy. Prawdopodobnie woleli nie odnotowywać jego personaliów; przypuszcza się w każdym razie, że materiały te trafiły do IZ z Krakowa, przekazane prawdopodobnie w 1947 r. Kolekcja została nazwana „Zbiór fotografii dot. zbrodni wojennych (Katyń)”, oczywiście bez zaznaczania sprawców mordu.

Kolekcja składa się z 265 zdjęć, z czego oryginalnych jest 134; pozostałe fotografie to duplikaty (nawet po 3-4 odbitki tego samego zdjęcia). Duża część fotografii (ok. 80) została na odwrocie ostemplowana pieczęcią „Regierung des Generalgouvernements Hauptabteilung Propaganda” (Rząd Generalnego Gubernatorstwa Główny Wydział ds. Propagandy). Wiele zdjęć zostało, również na odwrocie, opatrzonych przyklejonymi karteczkami z opisem, różnymi sygnaturami, niekiedy nazwiskami fotografów, instytucji lub berlińskich agencji fotograficznych (*Presse-Bild-Zentrale, Scherl-Bilderdienst* oraz *Welt-Bild GmbH*).

Zdjęcia - niekiedy bardzo drastyczne - przedstawiają prowadzone przez Niemców wiosną 1943 r. w Katyniu prace ekshumacyjne oraz wizyty przedstawicieli Polskiego Czerwonego Krzyża, dziennikarzy i delegacji, a także uroczystości religijne na miejscu kaźni. Wiele zdjęć prezentuje osobiste rzeczy ekshumowanych ofiar, w tym legitymacje, order, banknoty, identyfikatory („nieśmiertelniki”) i przechowywane w kieszeniach lub portfelach zdjęcia rodzinne. Są też fotografie domu wypoczynkowego NKWD w Katyniu, zdjęcie lotnicze stacji Gniazdowo (miejsce wyładunku jeńców). Jedno ze zdjęć zostało wykonane w Lublinie i przedstawia reakcję tamtejszych mieszkańców na informacje o zbrodni. Inne zdjęcie ukazuje ofiary mordu NKWD dokonanego na należącej do Estonii wyspie Ösel.

Część zdjęć z kolekcji Instytut Zachodni opublikował w albumie *Katyń. Zbrodnia i propaganda. Niemieckie fotografie dokumentacyjne ze zbiorów Instytutu Zachodniego*, Poznań 2003, w wyborze i ze wstępem Krzysztofa Szczepanika i Janusza Zgódki. Nakład tego albumu jest już wyczerpany.

Poniżej zamieszczamy dziesięć zdjęć z kolekcji, przechowywanej w Archiwum II Wojny Światowej Instytutu Zachodniego w Poznaniu pod sygn. I.Z. Dok. IV - 39.

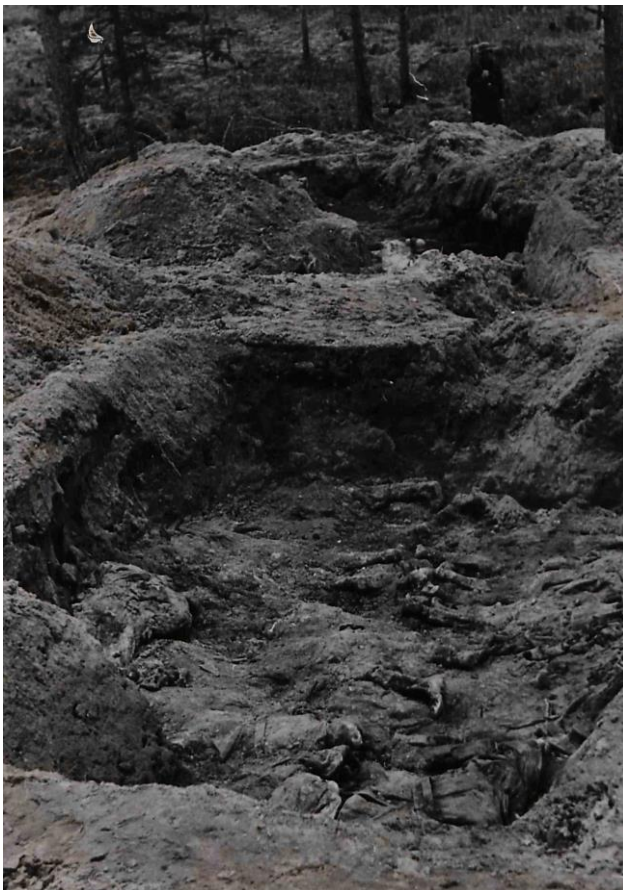
Stanisław Żerko - historyk, zajmuje się historią stosunków międzynarodowych, stosunków polsko-niemieckich i niemieckiej polityki zagranicznej, a także dziejami II wojny światowej

Fot. 1

Modlitwa na miejscu kaźni; w centrum ks. kanonik Stanisław Jasiński, wysłannik metropolity krakowskiego.

Fot.2

Jeden z katyńskich „dołów mordu”.

Fot. 3

Miejscowy robotnik podczas prac ekshumacyjnych.

Fot. 4

Ekshumacja zwłok.

Fot. 5

Zwłoki wydobyte z „dołów mordów”.

Fot. 6

Sekcję zwłok jednej z ofiar przeprowadza węgierski specjalista prof. Ferenc Orsós, towarzyszy mu fiński lekarz wojskowy prof. Arno Saxēn.

Fot. 7

Zwłoki majora Wojska Polskiego.

Fot. 8

Z prac ekshumacyjnych.

Fot. 9

Naramienniki, banknoty i monety.

Fot. 10

Dokumenty, ordery i naramienniki ofiar.